A 2,5 milliós világtérkép története

Interjú Papp-Váry Árpáddal

Segyevy Dániel Zoltán

DOI: <https://doi.org/10.30921/GK.70.2018.4.3>

A 2,5 milliós méretarányú világtérkép egy, az akkori szocialista országok együttműködése nyomán létrejött általános földrajztérkép-sorozat volt. A teljes térképmű a különféle átfedő szelvényekkel együtt 262 (224+38) szelvényből áll. A térkép-sorozat megszerkesztésének ötlete az Albrecht Penck (1858–1945) által még 1891-ben javasolt egymilliós világtérkép (IMW 1913–1980) szerkesztésének lassú haladása, illetve elakadása nyomán merült fel. A térkép megszerkesztése a szovjet blokk országai (Szovjetunió, Magyarország, Német Demokratikus Köztársaság, Lengyelország, Csehszlovákia, Románia, illetve Bulgária) tudományos együttműködésén alapult.

A Föld területét – az óceánokkal együtt – a résztvevő országok felosztották egymás között. Magyarország Észak-Amerika és a környező vízfelületek területét dolgozta fel. Erről a területéről a korszak viszonyai közepette nem volt könnyű részletes adatokhoz jutni, de a nemzetközi légi közlekedési térképek (1:1 000 000 és 1:5 000 000) megvásárolhatók voltak, illetve a világ-atlaszokat és az egyes országok regionális atlaszeit a készítőik gyakran megküldték a *Geodézia és Kartográfia*ban történő ismertetésre. Ezen kívül még a két világháború között volt cserekapcsolat a magyar és az amerikai katonai térképészeti intézet között, innen is származtak régebbi térképek.

A világtérkép-szelvényeket 1964 és 1976 között adták ki, de valójában a vállalkozás időhatára valamivel tágabb volt: az ötlet már 1956-ban megfogalmazódott, de még 1979-ben is tartottak szerkesztőbizottsági ülést az első kiadással kapcsolatban, majd a '80-as években a második kiadás előkészítése is elkezdődött. Ez volt az egyetlen, ilyen részletességű, az egész Földet ábrázoló térképsorozat, amely teljes egészében el is készült. Ugyan a térinformatikai eszközök fejlődése hamar elavulttá tette az ekkora méretű papíralapú

térképeket, a korabeli tudományos közvélemény nagy várakozással tekintett a készülő sorozatra (Meine 1968). A vállalkozás történetéről már a szerkesztés közben is írtak (Kluge 1977). Magyar nyelven az alábbi interjú alanya, Papp-Váry Árpád tanulmánya (1998) a legalaposabb forrás a témában. A vállalkozás vezető személyisége Radó Sándor volt. Nemrégiben megindult a vállalkozás kritikai megközelítésű tudománytörténeti vizsgálata is, Christian Lotz, a Herder-Institut Térképtára vezetőjének irányításával (Lotz-Gohr 2017). A többéves kutatás célja a térképi tartalom vizsgálatán túl az egyes résztvevő országokban a vállalkozás kapcsán fellelhető levéltári források, továbbá a térképészeti munkálatokban részt vevő szereplőkkel készült interjúk kritikai elemzése.

A vállalkozás magyar vonatkozása-ihoz a levéltári források elsősorban

az Állami Földmérési és Térképészeti Hivatal (ÁFTH) és az Országos Földügyi és Térképészeti Hivatal (OFTH), kisebb részben pedig a Kartográfiai Vállalat anyagaiban találhatóak, melyek a Magyar Nemzeti Levéltár Lánglilium utcai telephelyén érhetőek el. Az eddigi kutatások során mintegy kétezer oldalnyi anyag került elő, azonban feltűnő, hogy az 1967 előtti időszakból alig állnak rendelkezésre források, és azt követően is csak fokozatosan növekszik a számuk.

Jelen interjút az éppen idén nyolcvan éves Papp-Váry Árpáddal, a Kartográfiai Vállalat (1993-tól Cartographia Kft.) egykori igazgatójával készítettem, aki korábban részt vett a két és félmilliós világtérkép szerkesztésében, majd Radó Sándor helyetteseként a vállalkozás legmagasabb szintű szervezésébe is bekapcsolódott.

Dr. Papp-Váry Árpád

Papp-Váry Árpád: PVÁ
Segyevy Dániel Zoltán: SDZ

SDZ: Tisztelettel köszöntöm Papp-Váry Árpádot, köszönöm szépen, hogy elfogadta a felkérésemet a 2,5 milliós világtérképpel kapcsolatos interjúra. Az első kérdésemmel azt szeretném megtudni, hogy hogyan vált Papp-Váry úrból kartográfus. Kérem, meséljen a gyermekkoráról! Hogyan fordult e felé a szakma felé az érdeklődése?

PVÁ: Az ötlet talán onnan jött, hogy még egészen gyerek voltam, amikor valamelyik rokonunktól kaptam két könyvet. Az egyik ezek közül Fehér Szarvas: Békepipa című műve, ami indián táborok szervezéséről szólt. Például arról, hogy hogyan kell sátrat állítani, békepipát készíteni, tábortűzet rakni, szóval nagyon jó kis könyv. A másik pedig Coopernek a nagy indiánuskönyve. Tehát az indiános történetekkel kezdődött, és aztán Verne (Jules Verne, 1828–1905) könyvei következtek. Ekkor rájöttem, hogy nagyon szeretem a földrajzot, de hát igazából tanárnak nem akartam menni. A gimnáziumi éveim alatt minden nyáron dolgoztam. A harmadik évben a csepeli Vas- és Féművekben voltam figuráns, és ott a mérnökkel beszélgetve úgy éreztem, hogy ez a szakma nagyon tetszene nekem. Az viszont egy kicsit bizonytalanná tett, hogy a gimnáziumi osztálytársaim, akik a Műszaki Egyetemre akartak menni, mind vad szerelemben voltak valamilyen műszaki tárgy iránt. Az egyikük például az összes mozdonyt már a hangjáról megismerte, a másik repülőmodelleket gyűjtött, a harmadik, aki atomfizikus akart lenni, mindig ehhez kötődő témákban mélyedt el. Én ezek iránt nem mutattam érdeklődést. Abban az időben néhányan a gimnáziumból minden reggel a Lukács fürdőben úsztunk, ahová az ELTE-ről több professzor is ilyenkor járt úszni. Sokszor érdeklődtek, hogy mi van az iskolában, és nagyon kíváncsiak voltak, hogy melyik tanár hogyan tanít, mi a legérdekesebb a tananyagban. Tényleg kiváló tanáraink voltak, úgyhogy nagyon jól el tudtuk mondani, hogy mit tanítanak, és abban az időben – pedig hát az még a vad kommunizmus volt – azért nagyon merészen

nyilatkoztunk sok kérdésben, ami tetszett is a professzoroknak. Az egyik beszélgetés alkalmával azt kérdezte az egyik professzor, hogy miért nem lépek be a Földrajzi Társaságba, ahol mindjárt szert tennék kapcsolatokra, ismeretségre. Így negyedik gimnazistaként, 1957-ben beléptem a Magyar Földrajzi Társaságba. Azt hiszem, hogy ma már talán én vagyok az egyetlen, aki ilyen régóta a Társaság tagja. Töprengtem, hogy a geológiát, vagy földrajzot válasszam. Szádeczky-Kardoss professzor (Szádeczky-Kardoss Elemér 1903–1984) is ott úszott velünk, és megjegyezte: látom, téged a földrajz nagyon érdekel, indul most térképész szak, menjél oda! Egyből felvettek az egyetemre, de abban az időben a térképészet csak háromévente indult. Éppen akkor indult térképésszképzés, amikor az első évet befejeztem, de egy év után még nem engedték, hogy szakot váltssak. Így két évvel később kerülhettem be a térképész szakra, úgyhogy elvégeztem a földrajz–biológia és a térképészet szakot is. 1962-ben végeztem földrajz–biológia szakon, majd a térképészetet már a következő évben fejeztem be (levelezőn), de közben elkezdtem dolgozni a Kartográfiai Vállalatnál is.

SDZ: Ez a munka mikor vette kezdetét?

PVÁ: 1962. augusztus 1-jén. Kezdetben könyvmellékleteket szerkesztettem. Futónak (Futó József 1918–1977) volt egy nagyon szép Afrika című könyve (1963) és egy Közép- és Dél-Amerikáról szóló könyve (1965), amelyekbe én szerkesztettem az ábrákat. Ezek voltak az első munkáim. Akkoriban készült a Világtörténet című szovjet könyvsorozat (Francev 1966), amiben rengeteg térkép szerepelt. Ez a Kartográfiai Vállalat számára egyszerű munka volt, mert a kész térképeket elküldték a szovjetek, csak a cirill betűs neveket kellett átírni latin betűsre. Ezen is nagyon sokat dolgoztam. Aztán következett a Larousse-atlasz (Jonchay du Radó 1965), amely a Kartográfiai Vállalat első exportmunkája volt. Ebbe a légi közlekedési térképeket készítettem. Dolgoztam a Nemzeti Atlaszon (Radó 1967) is, amibe a Magyarország

földtana című geológiai térképet szerkesztettem. Lengyelország háromszori felosztásáról is készítettem egy történelmi falitérképet. Abban az időben már javában folyt a 2,5 milliós világtérkép szerkesztése is a vállalatnál. Ekkor valaki úgy gondolta, hogy dobjanak be a mélyvízbe. Először mintaként a Zöldfoki-szigeteket (Kartográfia 1967a) kellett megszerkesztenem, ahol szinte csak tenger volt pár szigettel. Ezen kívül Puerto Ricót (Kartográfia 1967b) készítettem. A szigetet pont megfelezték a két szelvény határa. Látták, hogy szépen tudom a szintvonalakat rajzolni, így megkaptam a Winnipeg megnevezésű szelvényt is (Kartográfia 1967c). (Lásd a címlapon: A 2,5 milliós világtérkép 31 N M-O 13-16 Vinnipeg – Winnipeg-szelvény részlete 1967.)

SDZ: Tehát akkor Papp-Váry úr a szerkesztési munkálatokba is bekapcsolódott?

PVÁ: Igen. A Winnipeg szelvény egy fantasztikus munka volt. Egyrészt a források nem méteralapú térképek voltak, hanem amerikai rendszerűek. Ebből átalakítani méterrendszerűbe a szintvonalakat jó kis feladat, de csodálatos volt azt a temérdek szigetet megrajzolni. Nagyon hosszan tartó és nagy munka volt ez. Mire befejeztem, addigra áthelyeztek. A főszerkesztő mellett volt egy termelésirányítási csoport. Itt a főosztályvezető tárgyalta a megrendelőkkel, és utána az ott elhangzottak alapján készítették el az utasítást, illetve kalkuláltuk ki az árat. Ez volt a feladatom az úgynevezett vegyes munkáknál.

Éppen ebben az időben kezdték el a minisztériumban ellenőrizgetni a 2,5 milliós világtérképet, és nem tetszettek nekik az árak.

SDZ: Ez időben mikor történt?

PVÁ: Ez 1967–68-ban történt. Akkor a minisztériumban kijelentették, hogy nem lehet hasra ütvé megadni az árat. Az egyéb termékeknél ezt mindig lehetett ellenőrizni a négyzetméter-alapon megadott értékek alapján. A 2,5 milliós térkép-sorozatnál azonban ilyen nem volt, hanem még az induláskor kitalálta valaki, hogy egy adott összegből ezt biztosan meg lehet csinálni. De a térképek nagyon változatosak voltak,

és szemet szűrt, hogy egyszer ennyit számláznak, máskor meg annyit. Hogy valami rendszer legyen az árképzésben egy, a Szovjetunióban végzett fiút, Tóth Attilát (Tóth Attila ?-?) (1961-ben végzett a Moszkvai Geodéziai, Légifényképezési és Kartográfiai Egyetemen. S. D. Z. Lásd: <http://lazarus.elte.hu/hun/hunkarta/szu.htm> 2018. 01. 25.), illetve engem bíztak meg, hogy készítsünk egymástól függetlenül egy-egy kalkulációs mintát. Az volt az érdekes, hogy a két minta nagymértékben egyezett, kivéve a domborzatábrázolást. Ott én többet mondtam, ő kevesebbet. Végül Dudar Tibor (1931-) egyszerűen megfelelte a különbséget, amit a minisztérium elfogadott.

Közben zajlott az élet. Radónak (Radó Sándor 1899–1981) volt egy helyettese, egy nagyon okos fiú, nevezzük X úrnak. De hát szerette az italt. Éppen valamilyen nemzetközi konferencia volt Budapesten, és reggel, amikor indultak volna, X úr – az ebédpénzzel együtt – nem jelent meg, úgyhogy aztán Radó kénytelen volt gyorsan felvenni valamennyi pénzt a minisztériumi pénztárból. X úrnak már korábban is voltak kisebb stiklijei, de ilyen, hogy éppen egy konferencia előtt nem jelent meg, még nem történt, így aztán elküldték. Radónak kellett tehát egy helyettes, de akkor még nem volt túl jó híre a szakmában. Mindenki úgy érezte, hogy erőszakos, követelőző, úgyhogy akiket először a vállalattól próbáltak Radóhoz küldeni, azok közül senki sem akart odakerülni. Így végül rám esett a választás. Azt mondták, hogy menj be, beszélj Radóval, mondd el, hogy én mit szeretnék, elmondja ő is, hogy ő mit szeretne. Otthon elmeséltem, hogy be kell majd mennem a minisztériumba, és apám azt mondta, hogy hát a minisztérium – ő szerintem még a két világháború közötti világra gondolhatott – egy jó hely, biztos hely. Azt mondta, hogy nagy pénz nincs a minisztériumban, de rengeteg a lehetőség, utazhatsz és minden nemzetközi sajtótermékhez hozzá fogsz férni, menj! Bementem Radóhoz, és ő elmondta, hogy mi lesz a feladatom. Egyrészt őt kell majd helyettesítenem, másrészt a többi kollégát irányítani,

ha ő nincs itt, meg hát a 2,5 millióval is kell majd foglalkozni, illetve többször ki kell menni nemzetközi konferenciákra. Ekkor megjegyeztem, hogy sajnos nem tudok oroszul, de küldjön el egy iskolába és megtanulok. Ő vállalta, hogy elküldenek egy féléves tanfolyamra, én is vállaltam a feltételeket, így 1969-ben bekerültem a minisztériumba. Nem emlékszem pontosan, de vagy 1972-ben, vagy 1973-ban volt az első alkalom, hogy kiutaztam egy, a 2,5 milliós térképpel kapcsolatos konferenciára.

SDZ: Ezek a konferenciák oroszul zajlottak?

PVÁ: Igen, oroszul. Ez azért érdekes, mert maga a 2,5 milliós térkép ötlete 1956-ban, a prágai konferencián hangzott el, de már csak a záró banketten, tehát ott még igazából nem történt semmi. Amikor az 1956-os forradalom után Radó innen hazajött, akkor egy darabig szünet volt, tervezni nem lehetett, de ő azért próbálta folytatni a szervezést. 1958-ban volt az első szerkesztőbizottsági ülés, ekkor már készültek az anyagok is. 1969-ig már volt egy jó pár ilyen összejövetel, 1972-ig meg pláne, úgyhogy már folytak a munkák. Ezeken a konferenciákon több témakör is szerepelt. Az egyik ilyen állandó témakör az egyes szelvények vázlatának ellenőrzése volt. Minden ország, amikor elkészített egy tervet, aztán ehhez később egy próbanyomatot, azt mindig elküldte két másik országnak. Nekik az volt a feladatuk, hogy ellenőrizzék ezeket az anyagokat.

SDZ: Ezek voltak azok a bizonyos recenziók?

PVÁ: Így van. A recenziókban össze kellett írni az esetleges hibákat, és a listát visszaküldeni a szelvényt készítőnek. Abban az időben, amikor én odakerültem, már elkészült az összes szerkesztői utasítás, jelkulcs, egyéb előkészítő anyagok, úgyhogy már lényegében maga a munka folyt. Az igazi előkészítés, tehát annak meghatározása, hogy milyen vetületet alkalmazzanak, mekkora legyen a térkép méretaránya, vagy a papírlapok nagysága, hány színnel készüljenek a szelvények, már lezajlott a korábbi konferenciákon. Négy nagy előkészítő konferencia volt, utána vette kezdetét a tényleges szerkesztés.

Az én első konferencia idején, amelyen már én is részt vettem, már folytak a munkálatok. Látszott a színvonalbeli különbség a különböző országok között. A legszebb térképeket a németek (NDK) készítették, utána – nyugodtan mondhatom – a magyarok. A szovjetek és a csehszlovákok körülbelül azonos színvonalat képviseltek. A lengyelek talán valamivel gyengébbek voltak. Náluk valószínű az volt a probléma, hogy nem vállalati dolgozók szerkesztették a térképeket, hanem egyetemi emberek. Tehát nem volt olyan gyakorlatuk, mint azoknak, akik naponta 8 órán keresztül szerkesztették a térképet. A leggyengébbnek a románok bizonyultak. Náluk az volt a probléma, hogy ott meg a katonai intézet szerkesztette a térképeket. Egy katonai intézetnek a 2,5 milliós méretarány már erősen generalizált kartográfiai termék volt, nem a katonai térképészet fő profilját képező topográfiai térkép.

SDZ: A magyarok mit szóltak hozzá, hogy nekik Észak-Amerika feldolgozása jutott? Amennyire tudom, ők ezt nem választották, hanem ez maradt nekik.

PVÁ: Na, ez megint egy olyan kérdés, amit jobb lett volna még magától Radótól megkérdezni. Én sohasem kérdeztem, talán más se. A Kartográfiai Vállalatnál létezett egy pletyka – amit én nem nagyon hiszek – hogy Radó tényleg egy üzletember volt. Ő arra gondolt, hogy ez jó piac lesz. Amerikában nincs méterrendszerű térkép. Ha mi most készítünk Észak-Amerikáról méterrendszerű hegy- és vízrajzi térképet, az egy nagy üzlet lesz, és ezért választotta ezt. Ez az egyik változat. A másik szerint a konferenciákon Radó mindig hagyta, hogy mindenki mondja el a véleményét. A hozzászólások végén kialakult valami. El tudom képzelni, hogy vita volt, mindenki mondta, hogy neki ez kell, neki meg az. A végén Észak-Amerikára senki sem harapott rá, és így maradt ez a terület Magyarországon.

SDZ: Úgy tudom, hogy felmerült, hogy esetleg Kína is bekapcsolódik, sőt még talán Vietnám is.

PVÁ: Kína benne volt az előkészítő munkákban. Véleményezte is őket.

Vállalt bizonyos területeket is. Csak aztán 1963-ban megromlott a viszonya a Szovjetunióval, és '63 után Kína visszavonult. Emiatt szét kellett osztani az eredetileg Kína által vállalt szelvényeket. A bolgárok és a lengyelek kaptak pár szelvényt és egyet az NDK is. Vietnámról nem tudok, hogy ők bekapcsolódtak volna.

SDZ: Az Magyar Nemzeti Levéltár óbudai részlegében őrzött levéltári anyagok említik, hogy esetleg bekapcsolódnának, de ez már a legvégső szakaszban, a '70-es években merült fel.

PVÁ: Erről nem tudok, de annyiban igaz lehet, hogy a '70-es évek második felében a szovjetek javasolták a korábbi együttműködés megváltoztatását. A Szovjetuniót nagyon zavarta, hogy a geodézia területén – mert ugye az volt az egésznek a címe, hogy Geodéziai és Kartográfiai Szolgálatok Együttműködése – csupa olyan feladat volt, amit minden ország maga végzett el, legfeljebb volt egy központi elképzelés. Például sűríteni kellett a harmadrendű geodéziai hálózatot. Ebben a témában kialakult egy közös, elméleti kutatáson alapuló megoldás, erről esetleg született egy jegyzőkönyv, és utána minden ország önállóan dolgozott. Tehát nem fordult elő, hogy én a te területeden dolgozom, te meg az enyémen.

SDZ: Lehet azt mondani, hogy a 2,5 milliós világtérkép egy sikeres, folyamatos együttműködés eredménye volt a szocialista országok között?

PVÁ: Gyakorlatilag sikeres volt. Pontosabban attól függ, hogy honnan nézzük. Ha azt vesszük, hogy elkészült a térképmű, akkor azt lehet mondani, hogy sikeres volt. Körülbelül a munkálatok feléig, az 50 vagy 60%-áig teljesen sikeres volt. Akkor jött egy nagy törés. Ez abból fakadt, hogy sorra jelentek meg a cikkek külföldön – majd mindjárt az egyikre vissza is térek – hogy készül ez a nagy világtérkép. Az egész Nyugat várta, hogy végre lesz egy új világtérkép-sorozat az egymilliós világtérkép (IMW 1913–1980) helyett, ami sajnos elhalt. Azok a szelvények, amiket megnéztek, tényleg jók voltak. De hát volt egy nagy váratkozás. Főleg arra vártak, hogy a Szovjetunió területéről

jöjjenek már a szelvények, hogy mi lesz azokon a 2,5 milliós térképeken. Mert azt már mindenki tudta, hogy a Szovjetunióban torzítják a térképeket. De éppen ezek a szelvények késtek. Meinének (K-M. Meine ?-) volt is egy cikke (Meine 1968), amiben azt írta, hogy nem tudják már követni a történeteket, és nagyon sajnálatos, hogy ez a jó kezdeményezés így elhal. Mert a Szovjetunió egyszerűen nem készítette el a szelvényeket.

Az okok megértéséhez ezen a ponton kicsit vissza kell ugrani az időben. Miért is született meg a 2,5 milliós világtérkép? Azért, mert Robinson professzor (Arthur H. Robinson 1915–2004) valamelyik ENSZ-konferencián javasolta, hogy be kéne fejezni az egymilliós világtérképet (IMW 1913–1980). A szovjet küldött felállt, és közölte, hogy hát nem, nem az egymillióst kellene befejezni, az túl nagy, túl részletes és nehéz munka. Hanem ő azt javasolja, hogy az ENSZ készítsen egy új, 2,5 milliós méretarányú világtérkép-sorozatot. Radó erre figyelte, és utánanézett, hogy mi volt ennek a szovjet javaslatnak az oka. Kiderült, hogy az ok az volt, hogy a Szovjetunióban az egymilliós méretarányig bezárólag az összes nagyobb méretarányú térképet titkosították. Akkor jött Radó ötlete, hogy legyen 2,5 milliós az új sorozat méretaránya. Amikor a munka elkezdődött, mindenki azt hitte, hogy ez egy nyílt térkép lesz, csak közben a szovjeteknél valaki kitalálta, hogy nem elég egymilliós, de a 2,5 milliós méretarányig minden térképet titkosítani kell. Mivel minden térképet titkosítottak – ami már akkor is butaság volt, hiszen az úrfelvételek már javában a készítőik rendelkezésére álltak – a szovjetek nem készítették el időben a szelvényeiket, ebből fakadt ez a nagy probléma.

SDZ: Tehát éveket kellett várni, hogy a szovjet szelvények elkészüljenek?

PVÁ: Igen, és annak is különleges története van, hogy hogyan kerültek végül egyáltalán külföldre a szovjet szelvények. Ezt én le is írtam a 2,5 milliós térképpel foglalkozó cikkemben (1998). Brezsnyevről készült egy könyv angolul, és a szerző (Robert Maxwell/Jahn Ludwich 1923–1991), amikor kiment Brezsnyevhez, azt

kérte, hogy kapjon a szovjet szelvényekből, mert szeretné árusítani. Brezsnyev annyira el volt ragadtatva, hogy írtak róla egy könyvet, hogy megígérte, hogy ad a szelvényekből, és 300 példányt adott is. A könyv szerzője egy magyar származású, dúsgazdag ember volt, Radó is jól ismerte. Ezt a 300 példányt a Pergamon Kiadó eladta, ez van külföldön, mert Magyarországra és a többi szocialista országba sosem jöttek meg a szelvények, azt a három példányt kivéve, amit minden ország megkapott. Külföldön tényleg várták ezt a térképet. 1964-ben Londonban volt a Nemzetközi Földrajzi Kongresszus. Addig senki nem tudott a világtérképről, néma csend övezte a munkálatokat. Ezen a kongresszuson felállt Radó, és kitűzte a táblára az első 2,5 milliós szelvényt, és azt mondta: „Uraim, mi, a szocialista országok – mivel maguk sosem csinálják meg az egymillióst – elhatároztuk, hogy szerkesztünk egy 2,5 milliós. Tessék, itt az első szelvény!”

SDZ: Ez volt a híres London-szelvény?

PVÁ: Igen, ez volt a London-szelvény (Verwaltung Vermessungs- und Kartenwesen der DDR 1964). Mindenkit megdöbbsentett, hogy egy ország, vagy pláne ez esetben ennyi ország van annyira bátor, hogy meg mer csinálni egy olyan területet, amit mindenki ismer, aki itt van, így össze tudja hasonlítani a saját tapasztalataival. Ha így ki merik tenni, akkor ez biztos, hogy egy nagyszerű térkép lesz. Mindenki odament, keresték a hibákat, de egyet sem találtak, szóval ez óriási sikert jelentett az induláskor. Ezt onnan is tudom, hogy a konferencián – Radón kívül – kint volt két másik magyar térképész is, Rátóti Benő (1932–2012), illetve Lackó László (1933–1997), és hazaérkezve ők is mesélték, hogy mindenki megdöbbsent, amikor Radó ezt bejelentette.

Visszatérve azokra az ülésekre, amiken én részt vettem, mindig Radó volt az elnök. Tehát ő adott szót mindenkinek, és rendszerint az orosz ABC sorrendjében következtek az országok. Előadták, hogy mely országoknak küldték el a szelvényeiket

recenzióra, és hogy milyen észrevételeket kaptak. Nyilatkoztak továbbá arról, hogy az észrevételeket hiánytalanul kijavították, vagy éppen ezt és ezt az észrevételt nem javították. A második fordulónál már a javított próbanyomat következett, és azt még egyszer ellenőrizték. Pontosabban az első még csak a terv volt, azon szerepeltek a javaslatok, hogy mit kell javítani. Aztán elkészült a próbanyomat, azt is megnézték. Ez egy újabb korrektúrakör volt. Radó maga – ilyen szempontból ő tényleg egy kivételes tehetség volt – annyira ismerte a térképet, hogy ott ült, és nézegette a változásokat, és képes volt arra, hogy még ott a kongresszuson, vagy a szerkesztőbizottsági ülésen jelezze, hogy például „ez nem jó, ez a vasútvonal nem lehet nemzetközi fővonal”. Ezt követően tárgyaltuk, hogy hogyan tovább, mit kell még elkészíteni. Így jutottak el például ahhoz a problémához, hogy az eredeti elképzelésben a jégfelületek fehérek voltak. Amikor azonban elkészült az első antarktiszi szelvény, látszott, hogy egy 2,5 méteres átmérőjű, hófóhérr terület keletkezik. Ez nevetséges volt, ezt nem lehetett úgy hagyni, kellett valami megoldás. Eredetileg az volt az elképzelés, hogy a jégfelületet kis kék pontozással jelöljék, de végül az a javaslat született, hogy kapjon ez a terület is egy hipszometrikus színezést. Milyen színnel? Lila színnel, és így az addigi tizenkét színű térképek az Antarktisz területén tizenhárom színűre változtak. Az volt az elképzelés, hogy majd a második kiadásban a többi helyen is, ahol ilyen jégfelületek vannak, bevezetik ezt a lila színezést.

Vagy felmerült például, hogy kellemes egy névmutató. Nagy vita volt arról, hogy ez hogy nézzen ki. A bolgárok csináltak egy névmutató-készítési utasítást, és eszerint minden ország kartonokra írta a neveket. Aztán ezeket a kartonokat hozták ki a kongresszusra, vagy küldték ki a Szovjetunióba. Egészen 1987–88-ig készültek ezek a kartonok, majd a Szovjetunió be is jelentette, hogy lyukkártyás rendszerrel elkészítette az egész névmutatót, tehát több kötetben kész van az egész anyag. Ezt azonban már nem küldték szét, mert már

jött a rendszerváltozás. Ez a kezdeményezés elhalt, de az NDK által kiadott Dél-Amerika atlaszban szerepel a névmutató, és Észak-Amerikára a Kartográfiai Vállalat is kiadta a névmutatót könyv formában, így az is elérhető, de mivel végül nem készült el az Észak-Amerika atlasz, az csak kísérleti munka maradt.

SDZ: Úgy tudom, hogy a helynevek kapcsán a magyar szakemberek kifejezetten aktívak voltak. Földi Ervin (1931–) például nagyon sokat foglalkozott ilyen kérdésekkel.

PVÁ: Az igazi kezdeményező a helynevekkel kapcsolatban Takács József (1901–1986) volt. Neki a két világháború között saját utasítása volt a földrajzi nevek írására, és ő tényleg nagyon sokat foglalkozott ezzel. Igazából az első névírasi utasítást ő készítette el. Aztán éppen az ő hatására Földi Ervin és Hőnyi Ede (1935–2017) is a földrajzi nevekkel kezdett el foglalkozni. Hőnyi inkább a magyar, Földi pedig inkább a nemzetközi nevekkel. Tényleg nagyon beleásta magát a témába Ervin. A névmutató második változatát és a második kiadás névmutatóját már ő készítette el. Ő ma is kiváló szakember a földrajzi nevek területén.

SDZ: Milyen légkör volt azoknak a konferenciáknak, amelyeken ön is részt vett? Mennyire ismerték a többi delegáció tagjait? Voltak-e személyes kapcsolatok, vagy csak a konferenciákon találkoztak?

PVÁ: Ez változó volt. Mindig ugyanazok vettek részt a konferenciákon. A németektől Erfried Haack (1929–?) és Nischan (Horst Nischan, 1942–2014) mindig ott volt. Nagyon sokszor részt vett Nischan felesége is, egy Szovjetunió-béli hölgy. A román és a bolgár küldöttség is végig változatlan volt. A magyaroktól rendszerint Radó, én és a Kartográfiai Vállalat egyik szakembere voltunk jelen. Hosszú ideig az orosz származású Tóth Attiláné Gálja is a magyar delegáció tagja volt. Később egy másik hölgy jött velünk, mi ketten állandó résztvevők voltunk Radóval. A csehszlovákoknál voltak néha változások, de a cseh fél mindig ugyanaz volt.

SDZ: Külön volt cseh és szlovák delegált?

PVÁ: Nem, együtt jöttek. A cseh állami szervezet kartográfiai részlegének vezetője és egy beosztottja mellé mindig hívtak Pozsonyból is valakit, mert voltak térképek, amiket ott készítettek, így ők sokszor három fővel vettek részt az üléseken.

Minden ilyen konferencia végén volt valamilyen kulturális esemény is. Egyszer úgy jött ki, hogy háromszor egymás után ugyanazt az operát kellett megnéznünk, úgyhogy a csehek az utolsó nap azzal vicceltek, hogy vegyük be a jegyzőkönyvbe, hogy legközelebb a Pillangókisasszony nem lehet kulturális program. Más nem volt. Mindig a kulturális program, és még a közös étkezések nyújtottak lehetőséget a beszélgetésekre. Egyéb találkozókra inkább csak más konferenciákon került sor. De én például a románokkal soha nem találkoztam külön. A bolgárok nagyon érdekesek voltak, mert ők szerettek Magyarországra jönni, így mindig szereztek pénzt Szófiában, és tanulmányút címén jöttek szinte minden évben. A csehekkel és szlovákokkal valamint az NDK-sokkal egyéb konferenciákon is lehetett találkozni. Például elmentünk a gothai cég (VEB Hermann Haack Geographisch-Kartographische Anstalt Gotha) ülésére, ott például találkoztunk, vagy Prágában volt egy konferencia, ahol szintén találkoztunk. De más személyes kapcsolatról nem nagyon tudok.

SDZ: Az egyes szerkesztőségi ülések között is előfordult, hogy a 2,5 milliós térkép ügyében jöttek egyes országok delegációi például Magyarországra, vagy a szerkesztőségi ülések voltak ezeknek az egyeztetéseknek a fórumai?

PVÁ: A szerkesztőségi ülések voltak a platformjai, külön ülés nem volt.

SDZ: Tehát olyan nem fordult elő, hogy két ország delegációi egymással külön leültek volna, csak az összes résztvevő együtt?

PVÁ: Csak az egész csapat, igen.

SDZ: Miután elkészült a világtérkép, milyen tervek voltak a későbbiekben?

PVÁ: Ez egy bonyolult történet. 1978-ban Radót elküldték nyugdíjba, ami azt jelentette, hogy a

minisztériumban le kellett mondania a főosztályvezetői rangjáról, és áthelyezték őt a Földmérési Intézetbe. Ott is kapott szobát, munkatársat, egy titkárnőt, és készíthette tovább a 2,5 milliós világtérképet. Azt azonban senki nem tudta, hogy pontosan mennyi erőt és hatalmat kapott, hogy mit tud majd onnan folytatni, mert korábban mindig a Honvédelmi Bizottság, vagy a Minisztertanácsi Ülés határozata döntött arról, hogy a következő időszakban mennyi pénzt lehet a 2,5 milliós térképsorozatra fordítani. A minisztériumban új hivatalvezetés állt fel, de ők nem nagyon értették ezt a 2,5 milliós térképet. 1979-ben volt Radó 80 éves. A születésnapját a moszkvai szerkesztőbizottsági ülésen ünnepeltük. Az volt az érdekes, hogy ez volt az utolsó szerkesztőbizottsági ülése a 2,5 milliós világtérképnek. Már előtte két évvel elkezdődött egy párhuzamos munka, mert a szovjetek igazából már nem akarták ezt folytatni. Azt mondták, hogy nem jó ez a piaci együttműködés, mert ez egy tudományos együttműködés, nem szabad összekeverni a piaccal, de Radó hatása még érezhető volt. A végén, amikor a következő ciklus előkészületei zajlottak, tehát, hogy 1990 után hogyan folyjon majd az együttműködés, az volt az elképzelés, hogy a szerkesztési munkálatok rendben vannak, az tudományos együttműködés tehát maradjon, de a térkép eladása és terjesztése legyen piaci alapú. A Kartográfiai Vállalatnak van import-export joga, szervezzék ők, vagy minden ország intézheti külön is, de azt már nem finanszírozzák a résztvevő országok. Már Radó felköszöntésekor is ott volt a levegőben, hogy ez így, ebben a formában nem nagyon fog tovább működni. Az NDK ekkor állt elő igazából azzal, hogy – mert ők erőltették a második kiadást – rájöttek, hogy tulajdonképpen azt a pénzt, amit az ENSZ előírásai szerint a fejlődő országoknak kellene juttatni, úgy is oda lehet adni (ahogy a hollandok is csinálják), hogy valami terméket adunk. A hollandok külföldi diákokat fizettek, és azt mondták, hogy ez a segély. Ennek nyomán jött az az ötlet, hogy készítsünk egy

atlaszt, úgyszint Dél-Amerikában elég térkép, és ezzel tudjuk le ezt az ENSZ-segélynyújtást. Ők támogatták. Azt mondták, hogy legyen úgy, hogy az előkészítés közösen zajlik, utána pedig minden ország próbálja meg értékesíteni a saját szelvényeit. Radó igazából ekkor, '79-ben volt utoljára szerkesztőségi ülésen, utána '80-ban Havannában volt a nagy SzOGSz-ülés, tehát a Szocialista Országok Geodéziai Szolgálatának a találkozója, amelyen Radó már nem vett részt. Ezen már én képviseltem Magyarországot. Akkor különböző tudományos irányok voltak. A harmadik volt a kartográfia. Itt merült fel – éppen az NDK javaslatára – hogy készüljön el a második kiadása a térképnek. Havanna után következett Mongólia, azt követően pedig Phenjan. Azt el tudom képzelni, hogy valaki ebben az időszakban már felvetette, hogy miért ne kapcsolódhatna be Vietnám is az együttműködésbe, de erről nem tudok többet.

SDZ: Mi lett a sorsa a második kiadásnak?

PVÁ: A második kiadásnak az lett a sorsa, hogy valamelyik konferenciára három NDK-s Dél-Amerika szelvényt újra nyomtak, már a második kiadásnak megfelelően. Az elképzelések szerint elkészült volna az egész Dél-Amerika kötet. A második kiadás előkészítésében az új számozás elkészítéséig jutottunk el. Az volt a probléma, hogy a sarkvidéknél lévő átfedő sávot is normál számokkal jelölték, amit meg kellett változtatni, így az is egy „A” betűs számozást kapott. Megtörtént a szelvények újraelosztása is. Magyarország ugyanazt a területet kapta, nagyon sok volt a magyar szerkesztésű Észak-Amerika térképlap. Az NDK azt a kínai szelvényt, amit korábban szerkesztett, átengedte másnak, úgyhogy ők eggyel kevesebb szelvényt kaptak. A román szelvényt szám nem változott. A bolgár felelősségi terület változott, talán a szelvények száma is. A csehszlovák szelvényt szám nőtt, mert az általuk térképezett terület Közép-Ázsia közepén megszakadt, és ekkor úgy döntöttek, hogy legyen teljes Kelet-Ázsia az övék. Ezek voltak

a változások. Elkészült az útmutató és az új jelkulcs, valamint egy új reklámanyag is, amit az NDK-ban állítottak össze és nyomtattak ki. A Földrajzi Közleményekben megjelent cikkembe (1998) beillesztettem ezt az anyagot, amely jól mutatja a változásokat. A kezdés elő lett készítve, na, de hát más idők jártak, már Észak-Koreában is érződött, hogy ez nagyon nehezen fog menni. Főleg úgy, hogy már korábban is látszott, hogy gondok voltak a terjesztéssel is. Akkoriban valamelyik konferencián javasolták, hogy a Kartográfia vállalja el a 2,5 millióra a rendelésnyújtást. Hegyi Gyula (1913–2000) ettől mereven elzárkózott, amit teljesen meg lehetett érteni, mert azt mondta, hogy „szerzek megrendelést, és odaadom mondjuk a román félnek, hogy szállítsa le. Mi a biztosíték, hogy határidőre leszállítja, aztán hogy abból a pénzből, amit neki átutálnak, én a rám eső részt megkapom, mert hogy végül is végig közvetítettem a megrendelést.” Úgyhogy a Kartográfia nemet mondott a javaslatra. Hegyi Gyula főleg attól félt – ez volt a fő indok –, hogy rossz hírbe keveri a Kartográfiát, ha nem szállítják le időben a térképet, ami nem volt alaptalan aggodalom. Egy piaci alapú megrendelés teljesítését így pedig nem lehet szervezni. Emiatt történt, hogy minden ország önállóan terjesztette az általa kiadott térképlapokat, és hát ez olyan is lett. Egy nyugati cég, amelyik venni akar egy térképsorozatot, nem fog hét országba levelet írni, hogy küldjenek el bizonyos szelvényeket, ráadásul hét különböző valutában kellett volna fizetni, így ez teljesen életképtelen rendszer volt.

SDZ: Ezek szerint már akkor is nagyon nehéz lett volna a teljes sorozatot összegyűjteni?

PVÁ: Igen, nehéz lett volna. Egyetlen egy helyen volt kiállítva a teljes térképsorozat. Ez érdekes, mert Radónak – ő sem értette, hogy miért – hihetetlen jó kapcsolatai voltak Japánban. Egyszer megkérdeztem egy japán illetőt, hogy miért szeretik ennyire Radót, sehol máshol nincs ilyen népszerűsége. Azt mondta, hogy hát azért, mert úgy néz ki, mint Buddha. Okinaván volt egy

tengeritérkép-kiállítás, és oda meghívták Radót. Ha már kimegy oda, mindehova írt, és összeszedte a teljes sorozatot, kivitte, és a japánok készítették egy óriási földgömböt belőle, a két sarkvidéket pedig külön a falra illesztették.

SDZ: Tehát a térképsorozat nem kiterítve mutatták be?

PVÁ: Nem, egy földgömbbe ragasztották össze, és úgy lógatták fel. Az erről szóló tudósítás szerintem megvan valahol, mert Radó akkor megszervezte, hogy egy tv-stáb is menjen vele. Kérdezte akkor, hogy miért nem megyek én is, mert ő úgy tudja, hogy a KISZ-nek van most pénze útra. Mondtam, hogy hát, ha Radó elvtárs odaszól, akkor rögtön megtalálják azt a pénzt a számomra, de ha én most odamegyek, akkor ki fognak röhögni. Soha életemben nem voltam a KISZ Központban, így nem is foglalkoztam vele. De ő magának elintézte. Baló (Baló György 1947–) egy tv-stábba kint volt, és filmezték.

SDZ: Tehát Papp-Váry úr nem utazott ki végül?

PVÁ: Nem, nem voltam kint, de sokszor gondolkoztam azon, hogy meg kéne keresni Balót, hogy hol lehet ez az anyag, mert nagyon érdekes lenne. 1977-ben megjelent orosz és német nyelven két kötet, (Kluge 1977), amelyekben azok a tudományos munkák szerepeltek, amelyek arról szóltak, hogy hogyan készült a térkép. Az írássok színvonalja változó volt. Az utolsó cikket én állítottam össze – könnyű volt, mert hát Radó mellett voltam – azokat az anyagokat gyűjtöttem benne össze, amelyek a 2,5 milliósról addig, 1977-ig megjelentek.

SDZ: Köszönöm szépen az interjút, rendkívül tanulságos volt a korszak szakmai viszonyait tekintve.

2017. szeptember 20.
Budapest, Országos Széchenyi
Könyvtár Térképtár.

Jelen interjú, illetve a 2,5 milliós világtérképhez kötődő kutatások a Herder-Institut für Historische Ostmitteleuropaforschung (Marburg, Németország) kutatói ösztöndíjának támogatásával valósulhattak meg.

Irodalom

Térképek

- IMW 1913–1980. International map of the World. 1: 1 000 000. különböző kiadások, különböző évjáratok, nem teljes, kb. 800 szelvény készült el.
- World Map 1956–1976, World map 1:2,500,000/ Карта Мира 1:2,500,000. 1:2 500 000. különböző kiadások, különböző évjáratok (1964–1976), 262 szelvény
- Kartográfia 1967a. 91 N D-F 25-27 Ostrova Zelenogo Mysa – Cape Verde Islands (Ilhas Do Cabo Verde). 1:2 500 000. Kartográfiai Vállalat, Budapest, 76 × 54 cm
- Kartográfia 1967b. 89 N D-F 19-21 Puerto-Riko – Puerto Rico. 1:2 500 000. Kartográfiai Vállalat, Budapest, 76 × 54 cm
- Kartográfia 1967c. 31 N M-O 13-16 Winnipeg – Winnipeg. 1:2 500 000. Kartográfiai Vállalat, Budapest, 69 × 54 cm
- Verwaltung Vermessungs- und Kartenwesen der DDR 1964. 35 N M-O 29-32 London – London. 1:2 500 000. Verwaltung Vermessungs- und Kartenwesen, Deutsche Demokratische Republik, Berlin, 69 × 54 cm

Irodalom

- Cooper, J. F. 1948. A nagy indiánuskönyv: az összes Bőrhárisnya-történetek. – Hungária Nyomda, Budapest. p. 638
- Fehér Szarvas 1939. A békepipa. Atheneum, Budapest. p. 299
- Francev, J. P. 1966. Világtörténet. – Kossuth Könyvkiadó, Budapest. 10 kötet, p. 7955
- Futó József 1963. Afrika. Gondolat könyvkiadó, Budapest. p. 325
- Futó József 1965. Közép- és Dél-Amerika. Gondolat Kiadó, Budapest. p. 306
- Jonchay du-Radó, S. I. 1965. Atlas international Larousse. Librairie Larousse, Párizs. p. 100
- Kluge, W. (Hrsg.) 1977. Beiträge zur Weltkarte 1:2.500.000. Erfahrungen der internationalen Zusammenarbeit bei der Schaffung großer kartographischer Werke. I-II. Arbeiten aus dem Vermessungs- und Kartenwesen der DDR, Hg. vom VEB Kombinat Geodäsie und Kartographie, 37/I-II. Berlin (kelet). 224 p. 9 melléklet.
- Lotz, Ch. – Gohr, Ch. 2017. Anti-imperialism or new imperialism? Examining the production and content of the World Map/Karta Mira 1:2,500,000 (1958–1989). – Herder Institute for Historical Research on East Central Europe – Institute of the Leibniz Association. Marburg an der Lahn. p. 12
- Meine, K.-M. 1968. Zum neuen Weltkartenwerk 1:2.500.000. Kartographische Nachrichten, 2. szám pp. 51–63.
- Papp-Váry 1977. Bibliographie der Weltkarte 1:2.500.000. In Kluge, W. (Hrsg.): Beiträge zur Weltkarte 1:2.500.000. Erfahrungen der internationalen Zusammenarbeit bei der Schaffung großer kartographischer Werke. Arbeiten aus dem Vermessungs- und Kartenwesen der DDR, Hg. vom VEB Kombinat Geodäsie und Kartographie, 37/II. Berlin (kelet). p. 213
- Papp-Váry 1998. Az 1:2 500 000 méretarányú Nemzetközi Világtérkép. Földrajzi Közlemények, 122. évf. 3–4. szám pp. 145–165.
- Radó Sándor 1967. Magyarország Nemzeti Atlasza. Kartográfiai Vállalat, Budapest. p. 112

Online források

A Szovjetunióban végzett térképészek listája (készült Kota Ágnes segítségével): <http://lazarus.elte.hu/hun/hunkarta/szu.htm>, utolsó elérés: 2018. május 22.

Summary

The Карта Мира /World Map was a map series on scale 1:2,500,000, what was elaborated in the cooperation of various socialist countries: Hungary, German Democratic Republic, Soviet Union, Romania, Bulgaria, Poland and Czechoslovakia as well. The map series contained with the overlapping sheets 262 sheets (224 normal sheets and 38 overlapping sheets). The sheets of the first edition were published between 1964 and 1976. The editorial board meetings were between 1963 and 1979 in different cities of the participant countries. The head person of these meetings was Alexander Radó, the other member of the Hungarian delegation was Árpád Papp-Váry in the last years of the project. He participated on these meetings as the deputy of Radó from 1973. In the earlier years of the project edited Papp-Váry more sheets of the map-serie, for example he elaborated the Winnipeg-sheet. In this interview I asked Mr. Árpád Papp-Váry about his experiences in the Karta Mira project.

Kulcsszavak: a térképészet története, 2,5 milliós világtérkép, térképészet a szocialista országokban, Papp-Váry Árpád, Radó Sándor

Keywords: history of cartography, Карта Мира /World Map, cartography in the socialist countries, Árpád Papp-Váry, Alexander Radó

Segyevy Dániel
Zoltán
doktorandusz

Lipcei Egyetem, Graduate School for
Global and Area Studies
seggyevy.daniel@gmail.com